

Fosil Yakıt Teşvikleri ve Halk Sağlığı

EYLÜL 2016

FOSİL YAKIT TEŞVİKLERİ NEDEN SAĞLIK ALANINI İLGİLENDİRMELİ ?

Fosil yakıt teşvikleri kömür, petrol ve doğal gaz kullanımını yaygınlaştırarak erken ölümlere, çevre tahribatına ve iklim değişikliğine sebep olmaktadır. Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre, dünya genelinde toplam 4,84 trilyon Euro devlet teşviği insan sağlığını tehdit eden fosil yakıtlara ayrılmaktadır. Bu rakam tüm ülkelerin toplam sağlık harcamalarından çok daha yüksektir.

ÜLKELER FOSİL YAKIT ENDÜSTRİSİNE HER YIL MİLYARLARCA EURO DESTEK SAĞLIYORLAR

Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2015 yılında hazırlanan "Küresel Enerji Teşviklerinin Hacmi Ne Kadar?"¹ başlıklı çalışma raporuna göre, 2015 yılında dünya genelinde fosil yakıtlara 4,84 trilyon Euro teşvik sağlamıştır, bu teşvikler küresel Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'nın (GSYH) yüzde 6,5'ini oluşturur. Bu hesaplama, hükümetlerin doğrudan harcamaları ve sağladıkları vergi muafiyetlerinin yanı sıra, fosil yakıt kullanımının yarattığı sağlık, iklim değişikliği ve ulaşım gibi diğer negatif dışsal maliyetler de içerir.

Başta kömür tüketimi olmak üzere, enerji tüketiminin artması, bu maliyeti her geçen gün yükseltmekte; sağlık, eğitim ve ulaşım gibi altyapı hizmetlerine ayrılan bütçelerin azaltılmasına yol açmaktadır.

Fosil yakıtlara yönelik teşvikler arttıkça, fosil yakıtların neden oldukları hava kirliliği ve iklim değişikliğinin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri de artıyor.

Artan fosil yakıt kullanıma bağlı olarak erken ölüm vakalarında, solunum yolları, kalp ve akciğer hastalıklarında artış görülmektedir. Bu etkiler özellikle anne karnındaki bebekler, çocuklar, hamile kadınlar ve yaşlılar gibi hassas gruplarda daha fazla hissedilmektedir. Bunlara ek olarak, fosil yakıt teşvikleri ülkelerin sağlık hizmetleri bütçelerine yük bindirmektedir.

2015 yılında küresel ölçekte fosil yakıt teşvikleri kaldırılmış olsaydı, hava kirliliğine bağlı erken ölümlerin yüzde 50'sinde fazlası ve CO2 emisyonlarının yaklaşık yüzde 20'si engellenebilirdi.

Fosil Yakıt Teşvikleri Nelerdir?

Hükümetler kömür, doğal gaz ve petrol gibi enerji kaynaklarının fiyatını erişilebilir bir seviyeye düşürmek ve/veya endüstri açısından üretimi kârlı hale getirmek amacıyla fosil yakıt teşvikleri sağlarlar. Bu teşvikler doğrudan ya da dolaylı olabilir.

Hükümetler, bir ürünün fiyatını tüketiciler için sabit bir seviyede tutabilirler ve bu seviye ürünün gerçek üretim maliyetinin altında olabilir. Bu örnek bir doğrudan teşvik yöntemidir. Örneğin; Almanya enerji üretiminde girdi olarak kullanılan kömür, petrol ve doğal gaz ürünleri için vergi muafiyeti sağlayarak, üreticilere doğrudan teşvik vermektedir.

Dolaylı teşvikler ise üreticilerin etkin bir şekilde vergilendirilmemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Tüketicilerin kömür, doğal gaz veya petrol için ödedikleri fiyatın, bu ürünlerin yol açtığı iklim değişikliği veya hava kirliliği maliyetlerini kapsamaması dolaylı teşvik olarak adlandırılır.

Oysa çevreye ve insan sağlığına verilen zararın maliyeti o kadar yüksektir ki vergi mükellefleri bu zararı da dolaylı yollardan ödemek zorunda kalmakta, bu da endüstriye sağlanan başka bir dolaylı teşvik olarak ortaya çıkmaktadır. Sağlık ve Çevre Birliği'nin (HEAL) "Ödenmeyen Sağlık Faturası" başlıklı raporu, Polonya'da sadece kömürlü termik santrallere verilen teşviklerinin yılda 3 milyar ile 8,2 milyar Euro arasında sağlık maliyeti yarattığını göstermektedir.²

YÜKSEK TEŞVİK ORANLARINA SAHİP AVRUPA ÜLKELERİ

Almanya, Polonya, Türkiye ve İngiltere fosil yakıtlara hala yüksek oranda teşvik sağlıyor

Bazı Avrupa ülkelerinde üretici, bazılarında ise tüketici odaklı teşvikler daha yüksektir. Birçok Avrupa ülkesi, hala dünya genelinde en yüksek kömür kirliliğine sahip ülkeler arasındadır. Almanya, Polonya, Türkiye ve İngiltere karşılaştırıldığında bu dört ülkenin de GSYH'larının önemli bölümlerini kömür, doğal gaz ve petrol teşviklerine ayırdığı görülmektedir.

Şekil 1: Küresel Fosil Yakıt Teşvikleri, IMF,2015.

Almanya

Arka Plan: Almanya'daki enerji üretimi hala büyük oranda kömüre dayalıdır. 2015 yılında linyit ve ithal taş kömürü Almanya'nın enerji kaynak dağılımının yüzde 42'sini oluşturmuştur³. Kömürlü termik santraller, ülkenin CO₂ emisyonunun en az üçte birinden sorumludur. 2013 yılındaki HEAL değerlendirmesine göre Almanya'nın kömürlü termik santrallerinin yarattığı sağlık maliyeti, Polonya'dan sonra Avrupa'daki en yüksek ikinci sağlık maliyetidir². Buna rağmen, Almanya aynı zamanda yenilenebilir enerji alanında hızlı ilerlemeler kaydetmektedir. 2000 yılında yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretimindeki payı yüzde 6,3 iken bu pay 2014 yılında yüzde 30'a yükselmiştir. Almanya, enerji kaynak dağılımda yenilenebilir enerjinin payını 2050 yılına kadar yüzde 80'e çıkarmayı hedeflemektedir³.

Teşvikler: Yenilenebilir enerji kaynaklarını arttırmaya yönelik taahhütlere rağmen, Almanya fosil yakıt teşviklerine GSYH'sının yaklaşık yüzde 1,42'sini ayırmaktadır.¹

Polonya:

Arka Plan: Polonya'nın elektrik sektörü hala büyük oranda fosil yakıtlara bağımlıdır. 2014 yılında Polonya'nın elektrik üretiminin yüzde 85'i kömürden elde edilmiştir². Ülkedeki elektrik santrallerinin birçoğu düşük kalitededir. Başta kömür olmak üzere Polonya'daki fosil yakıt tüketiminin yarattığı emisyonlar, ulaşım, tarım ve konutlardaki ısınmadan kaynaklı hava kirliliğiyle birleşince, Polonya'yı Avrupa'nın hava kalitesi en düşük ülkelerden biri haline getirmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, Polonya'daki hava kirliliğine bağlı sağlık maliyeti ülkenin GSYH'sının yüzde 20'sini oluşturmaktadır².

Polonya, AB üyesi ülkeler arasında kömürlü termik santrali kapasitesini en çok arttırmayı hedefleyen ülkedir. Bu nedenle Polonya, kömür yakıtlı elektrik üretiminde düşüş eğilimi gösteren Avrupa Birliği üyesi ülkelere ayrılmaktadır.

Teşvikler: Almanya nüfusunun yarısından daha az nüfusa sahip Polonya, IMF'nin hesaplamalarına göre, 2015 yılında GSYH'sının yüzde 9'undan fazlasını, diğer bir ifadeyle kişi başı 1130 Euro'yu kömür teşviklerine harcamıştır¹.

Türkiye

Arka Plan: Türkiye'de 2015 yılında kömürün elektrik üretimindeki payı %28,4'tür⁴. Bununla beraber Türkiye enerji arzında güvenliği sağlamak ve dışa bağımlılığı azaltmak için başta linyit olmak üzere kömüre çeşitli teşvikler sağlamaktadır. Türkiye toplam 67 GW kapasitesindeki 80 yeni kömürlü termik santrali planı ile Çin ve Hindistan'dan sonra üçüncü en yüksek kömür kapasitesi artırım planına sahip ülkedir⁵. Türkiye'de hava kirliliğine bağlı yaşanan erken ölümlerin sayısı Avrupa Birliği ülkelerinin çok üzerindedir; 2010 yılında parçacık madde (PM) kirliliği ve ozon mazurietine bağlı 28.924 kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir⁶.

Teşvikler: Planlanan kömürlü termik santrallerin pek çoğu hayata geçirilmemiş olsa da, IMF verileri göre Türkiye 2015 yılında GSYH'sının yüzde 4,5'ini fosil yakıt teşviklerine harcamıştır¹. Bu teşviklerin arasında KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, yatırım yeri tahsisi, işveren desteği gibi kömür madenciliklerinden enerji üretimine kadar uzanan araçlar bulunmaktadır.

2009 yılında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu G20 üyesi ülkeler verimsiz fosil yakıt teşviklerini aşamalı olarak kaldırmayı taahhüt etmişlerdir. Ancak 2016 Nisan ayında meclise sunulan Enerji Piyasası Kanunu'ndaki değişiklik teklifi ile Türkiye'de fosil yakıtlara sağlanan teşviklerin artırılması tekrar gündeme gelmiştir.

İngiltere:

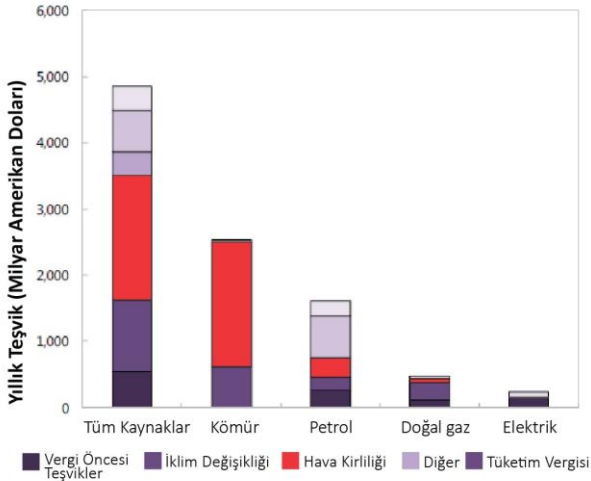
Arka Plan: 2015 yılında İngiltere, 2025 yılına kadar aşamalı olarak kömürden enerji üretimini durduracağını duyurmuştur. İngiltere’de fosil yakıtlar her sene 1.600 erken ölüm, fazladan 68.000 gün ilaç tedavisi, 363.266 kayıp iş günü ve bir milyonun üzerinde alt solunum yolu hastalığı vakasına yol açmaktadır. HEAL’in verilerine göre fosil yakıtların sağlık üzerine etkisinin yılda 1,3 ila 3,7 milyar Euro arasında gerçekleşmektedir.²

Teşvikler: İngiltere 2010’dan bu yana yeni santral inşa etmemesine rağmen fosil yakıt şirketlerine 7,6 milyar Euro; Rusya, Suudi Arabistan ve Çin de dâhil olmak üzere deniz aşırı fosil yakıt üretimine ise 4,8 milyar Euro teşvik sağlamıştır¹. Bu bilgi notunda ele alınan dört ülke arasında doğal gaz en yüksek teşviği sağlayan ülkedir.

TEŞVİKLER BİZİ NASIL HASTA EDİYOR?

Fosil yakıtların maliyeti hesaplanırken, neden oldukları hava kirliliği ve iklim değişikliği gibi dolaylı fakat maliyeti yüksek etkenler göz ardı edilmemelidir. Tüm fosil yakıtların ve özellikle kömürün dışsal maliyetlerinin büyük bölümünü hava kirliliği oluşturmaktadır.

Şekil 2: Fosil Yakıtların Dışsal Maliyetleri, IMF, 2015.

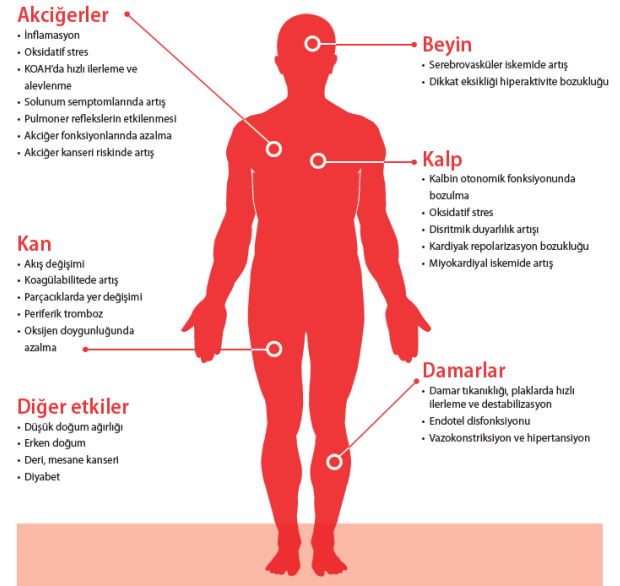
FOSİL YAKIT TEŞVİKLERİNİN KALDIRILMASININ YARARLARI

Fosil yakıt teşviklerinin kaldırılması, Avrupa’da ve dünya genelinde **çevre, sağlık ve refah** bakımından her ülkeye olumlu katkılar sağlayacaktır.

Fosil yakıt kaynaklı enerji üretiminin yarattığı hava kirliliği Türkiye’de, Avrupa’da ve dünyada erken ölümlere sebep olmakta, sadece enerji üretiminin yapıldığı bölge ve ülkeyi

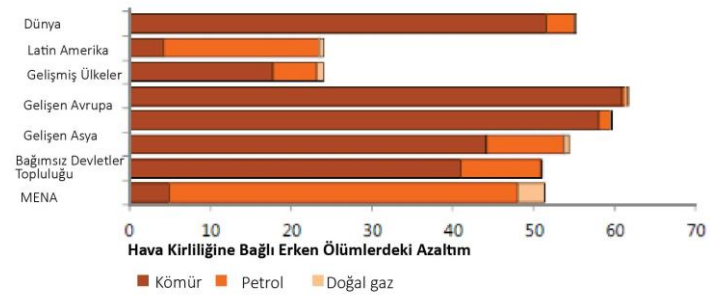
etkilemekle kalmayıp sınırları aşarak komşu ülke vatandaşlarının sağlığına da zarar vermektedir⁷.

Şekil 3: Kömürlü Termik Santraller Kaynaklı Sağlık Sorunları, HEAL, 2013.

IMF’ye göre, enerji teşviklerinin kaldırılması, Orta Avrupa’daki hava kirliliği kaynaklı erken ölümlerin sayısını yüzde 60 oranında azaltacaktır. Ayrıca teşviklerin kaldırılmasıyla yaratılacak bütçe, sağlık sisteminin iyileştirilmesi dahil kamu hizmetlerinde kullanılabilir.

Şekil 4: Fosil Yakıt Teşviklerinin Kaldırılmasına Bağlı Erken Ölüm Oranlarındaki Azaltım IMF, 2015.

FOSİL YAKIT TEŞVİKLERİ KALDIRILIRSA?

IMF tahminlerinde göre küresel ölçekte 2015 yılında fosil yakıt teşvikleri kaldırılmış olsaydı:

- **2,5 trilyon Euro**, yani küresel GSYH'nın %3,6'sı devlet bütçesinde kalabilir, sağlık ve eğitim altyapılarına aktarılabilirdi.
- **CO2 emisyonlarında yüzde 20'nin** üzerinde azaltım yapılabilir, iklim değişikliği ile mücadele için önemli bir adım atılabilirdi.
- Hava kirliliğine bağlı erken ölümlerin yarısından daha fazlası engellenebilir, **dünya çapında 1,6 milyon kişinin hayatı** kurtulabilirdi.

Christiana Figueres, Birleşmiş Milletler Eski Baş İklim Diplomatu:

"IMF verileri basit ve şaşırtıcı bir gerçeği gösteriyor; fosil yakıt teşviklerinin kaldırılması, küresel yüzey sıcaklarındaki artışı 2 °C'nin altında tutabilecek enerji dönüşümü için gerekli maddi kaynağı sağlayabilir."

Fosil yakıt teşviklerinin kaldırılması sadece yenilenebilir enerjiye geçisi sağlamakla kalmayacak; sağlık sisteminin geliştirilmesi ve yoksullukla mücadele için de finans kaynağı olacaktır. Daha da önemlisi, fosil yakıt teşviklerini kaldırmak erken ölümler ve kronik hastalıkları ortadan kaldırarak insan sağlığının korunmasına katkıda bulunacaktır.

İLETİŞİM

Funda Gacal,

Enerji Ve Sağlık Danışmanı-Türkiye

Health and Environment Alliance (HEAL)

E-mail: funda@env-health.org

Tel: +90 506 251 2186

Vijoleta Gordeljevic,

Sağlık ve İklim Değişikliği Koordinatörü

Health and Environment Alliance (HEAL)

E-mail: violeta@env-health.org

Tel: +32 2 234 36 42

Génon Jensen,

İcra Direktörü

Health and Environment Alliance (HEAL)

E-mail: genon@env-health.org

Tel: +32 2 234 36 42

The Health and Environment Alliance (HEAL): Çevrenin sağlık üzerindeki etkilerini Avrupa Birliği (AB) kapsamında ele alan Sağlık ve Çevre Birliği HEAL (Health and Environment Alliance), Avrupa'nın önde gelen kâr amacı gütmeyen kuruluşlarından biridir. HEAL, 70'den fazla üye kuruluşun desteği ile sağlık dünyasının sunduğu bağımsız uzmanlık ve kanıtları farklı karar alma mekanizmalarında karar vericilerin dikkatine sunar. Birliğimiz sağlık çalışanlarını, kâr amacı gütmeyen sağlık sigortacılarını, hekimleri, hemşireleri, kanser ve astım hastası gruplarını, vatandaşları, kadın gruplarını, gençlik gruplarını, çevreyle ilgili sivil toplum kuruluşlarını, bilim insanlarını ve halk sağlığı kurumlarını temsil eden geniş bir birliktir. Üyelerimiz arasında uluslararası düzeyde ve Avrupa genelinde çalışan kuruluşların yanı sıra, ulusal ve yerel gruplar da bulunmaktadır.

Health and Environment Alliance (HEAL)

28, Boulevard Charlemagne

B-1000 Brussels – Belgium

Tel.: +32 2 234 36 40

E-mail: info@env-health.org

Website: www.env-health.org

REFERENCES

1. IMF. 2015. HOW LARGE ARE GLOBAL ENERGY SUBSIDIES? <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=42940.0>
2. HEAL. 2013. THE UNPAID HEALTH BILL http://www.env-health.org/IMG/pdf/heal_report_the_unpaid_health_bill_how_coal_power_plants_make_us_sick_final.pdf
3. SIERRA CLUB. 2016. BOOM AND BUST. [http://sierraclub.org/sites/www.sierraclub.org/files/uploads-wysiwig/final%20boom%20and%20bust%202017%20\(3-27-16\).pdf](http://sierraclub.org/sites/www.sierraclub.org/files/uploads-wysiwig/final%20boom%20and%20bust%202017%20(3-27-16).pdf)
4. ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI http://www.emo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=88369#.V5c1Q1WLSUk
5. HEAL. 2015. ÖDENMEYEN SAĞLIK FATURASI. <http://www.env-health.org/resources/projects/coal-s-unpaid-health-bill/coal-s-unpaid-health-bill-in/>
6. HEAL BİLGİ NOTU: Air Pollution and Health in Turkey http://env-health.org/IMG/pdf/150220_factsheet_air_and_health_turkey_en_final.pdf
7. HEAL, CAN-EUROPE, WWF AVRUPA POLİTİKALAR OFİSİ, SANDBAG. 2016. EUROPE'S DARK CLOUD. <http://www.env-health.org/policies/climate-and-energy/europe-s-dark-cloud/>

HEAL gratefully accepts the support of the EU for the production of this publication and the KR Foundation. The responsibility for the content lies with the authors and the views expressed in this publication do not necessarily reflect the views of the EU institutions and funders.

